

ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ РОСЛИННОГО СВІТУ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ «ГАДЯЦЬКИЙ» (ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ)

О. Р. ХАННАНОВА

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36000
e-mail: smolar@inbox.ru

У статті наведено результати опрацювання гербарних колекцій та аналізу літературних відомостей щодо дослідження фіторізноманітності природно-заповідної території, яка охороняється у статусі регіонального ландшафтного парку «Гадяцький». Умовно виділено чотири етапи ботанічних досліджень регіону. На першому (середина XVIII – початок XX ст.) відбувається накопичення флористичних даних та певні спроби опису і класифікації рослинного покриву окремих місцевостей. Другий період (середина XX ст. – до 80-років XX ст.) характеризується фрагментарними дослідженнями окремих типів рослинності, накопиченням фітоценотичних матеріалів та розробкою класифікації рослинності регіону на домінантній основі. Третій період (кінець XX ст. – початок XXI ст.) – пов'язаний у цілому з комплексними дослідженнями рослинного світу регіону з метою аналізу флори та забезпечення збереження фіторізноманітності в природно-заповідній та регіональній екологічній мережах. Саме у цей період активно здійснюється оптимізація природно-заповідної мережі Полтавської області. Створено ряд природно-заповідних об'єктів, які пізніше увійшли до складу парку. На території дослідження здійснювалося спеціалізоване вивчення ліхено- та бріофлори. У цілому, впродовж вказаних етапів фіторізноманітність регіону досліджувалась фрагментарно у контексті окремих місцевостей, наявності рідкісних видів. Четвертий період (кінець 2011 р. до цього часу) включає створення парку на основі високих показників наукової цінності (унікальності та репрезентативності), вагомого народно-господарського значення та значного рекреаційного потенціалу території. Цей етап характеризується детальним комплексним вивченням фіторізноманітності парку із метою встановлення повного складу, структури флори та проведення її аналізів, характеристики синтаксономічного складу рослинності, здійснення созологічної оцінки рослинного світу регіону та ін. На кожному етапі зазначено роль вітчизняних учених у вивченні рослинного світу регіону. Визначено основні напрями ботанічних досліджень у регіоні – флористичний (накопичення відомостей про видовий флористичний склад вищих судинних рослин регіону), ценотичний (пов'язаний із проведенням фрагментарних досліджень, за результатами яких зведено відомості про деякі типи рослинності регіону), ресурсознавчий (вивчення поширення та визначення ресурсного потенціалу лікарських рослин у регіоні), демекологічний (пов'язаний із проведенням популяційних досліджень рідкісних видів рослин – деяких степових та лісових ефемероїдів), созологічний (вивчення біолого-екологічних особливостей рідкісних рослин, підтвердження відомих та виявлення нових місцезнаходжень із метою оптимізації природно-заповідної мережі району, розбудови регіональної екологічної мережі. Визначено пріоритетні напрями у проведенні подальших досліджень фіторізноманітності регіонального ландшафтного парку «Гадяцький».

Ключові слова: рослинний світ, фіторізноманітність, природно-заповідний фонд, созологічні дослідження, регіональний ландшафтний парк «Гадяцький».

Вступ. У структурі природно-заповідного фонду Полтавської області в останні 20 років з'явилися рекреаційні природно-заповідні території, зокрема регіональні ландшафтні парки, що є цінними осередками збереження біорізноманітності в цілому, у тому числі й рослинного світу. На Полтавщині такими є регіональні ландшафтні парки «Диканський», «Кременчуцькі плавні», «Нижньоворсклянський», «Кагамлицький». У 2011 році природно-заповідний фонд області поповнився регіональним ландшафтним парком (далі – РЛП) «Гадяцький», який створений у Гадяцькому районі на площі 12803,3 га.

Парк характеризується високими показниками репрезентативності та унікальності

рослинного світу. У визначених межах парку долина р. Псел представлена всіма характерними елементами – заплавою, корінним берегом, терасами, в тому числі боровою з типовими та унікальними природними комплексами та об'єктами. Рослинний світ парку у цілому відображає характер північного Лісостепу.

Фіторізноманітність парку нами вивчається у флористичному, геоботанічному та фітосозологічному відношенні. Рослинний світ територій, які включені до меж парку та суміжні з ним, вивчались у різні роки в контексті дослідження фіторізноманітності полтавського регіону, Лівобережного Придніпров'я та України в цілому.

Результати та їх обговорення. В історії ботанічного вивчення регіону умовно виділено чотири етапи: перший (середина XVIII – початок XX ст.); другий період (середина XX ст. до 80-років XX ст.); третій період – (кінець XX ст. – початок XXI ст.; до 2011 р.), четвертий період (сучасний) – (кінець 2011 р. до цього часу). У цілому вони співпадають із історією ботанічних досліджень на території Лівобережного Придніпров'я (Байрак, Стецюк, 2008) та Полтавщини.

Початковою ланкою флористичних досліджень у регіоні на першому етапі були академічні експедиції в середині XVIII ст., проведені за ініціативи Російської Академії наук. Серед учасників слід відмітити видатних учених П.С. Палласа та В.Ф. Зуєва, якими надано інформацію для багатьох флористичних зведень. Значний флористичний матеріал щодо Полтавської області отримано за результатами експедицій 1849-1895 рр. (Траутфеттер, 1853; Монтрезор, 1886; Рогович, 1869; Шмальгаузен, 1895). Наведено місцезнаходження значної кількості рідкісних рослин Полтавщини, складено списки дикорослих видів, створено бібліографічні зведення із вивчення природи Полтавської губернії. Аналізує стан поширення лікарських рослин на території Полтавської губернії О.М. Августинович, зокрема, для досліджуваної території вказує 111 видів дикорослих лікарських рослин (Августинович, 1852). Наступний потік інформації пов'язаний із результатами досліджень експедиції, організованої Лісовим департаментом для природничо-історичного дослідження Полтавської губернії, учасниками якої були В.В. Докучаєв, А.М. Краснов, Е.В. Опоков (Краснов, 1891; Опоков, 1905). Зокрема, флористичну різноманітність Гадяцького уз'їзду за дорученням А.М. Краснова досліджував Н.О. Левицький (Краснов, 1891). Експедиція займалася вивченням багатьох питань: походження, типізації ґрунтів та виявлення взаємозв'язків типів ґрунту і рослинного покриву на них; вивчення флори Полтавщини; характеристика основних типів рослинності та ін.

Другий період в історії досліджень (початок XX ст. до 80-років XX ст.) визначається діяльністю полтавських вчених А.М. Краснова, С.О. Іллічевського, М.Ф. Ніколаєва, Ф.К. Курінного, а також Ю.Д. Клеопова, Г.І. Білика та ін. Фрагментарно флористико-геоботанічні дослідження території проводилися при розробці геоботанічного районування України та підготовці монографії «Рослинність УРСР». Ґрунтовний матеріал щодо рослинного покриву Лівобережного Лісостепу отримано за результатами досліджень О.П. Мринського

(Мринський, 1971). Рослинність соснових насаджень Гадяцького району, що знаходиться в межах Лівобережного Лісостепу, вивчав В.К. М'якушко (1972). Лучну рослинність заплави р. Псел у 1958-1979 рр. досліджує Д.Я. Афанасьєв. Автор вважає, що «всі сучасні заплавні луки р. Псла є вторинними, синантропними утворами, які виникли на місці лісів» (Афанасьєв, 1987). Д.Я. Афанасьєв вказує на необхідність охорони заплавних лук р. Псел, де внаслідок нераціонального використання лучних угідь та під впливом еколого-едафічних змін відбувається ксерофітизація, деградація, зрідження лучних травостоїв та засолення лучних місцезростань.

Вагоме значення мають результати досліджень Д.С. Івашина, Р.В. Ганжі, О.А. Стасілюнас, Т.П. Голови, М.Д. Литвинової. Вони вказують на наявність ряду «борових видів, виявлених у великих лісах по р. Пслу (між с. Бобрік і с. Вельбівка)», що входять на сьогодні до складу парку. Зокрема, дослідниками виявлено «значні зарості *Juniperus communis* L., які займають десятки гектарів у суборах на другій терасі р. Псла в Гадяцькому районі» (Івашин та ін., 1985). Також вони вказують на території Гадяцького району місцезнаходження *Calluna vulgaris* (L.) Hull., що на сьогодні є рідкісною рослиною для Полтавської області. Роботи соціологічного спрямування Д.С. Івашина, Р.В. Ганжі, О.А. Стасілюнас, Т.П. Голови, М.Д. Литвинової лягли в основу створення ряду природно-заповідних об'єктів Полтавської області в цілому та Гадяцького району, зокрема, для збереження типових та унікальних природних комплексів і об'єктів. За їх обґрунтуваннями були створені на території Гадяцького району одні з перших природно-заповідних об'єктів. Це – заповідні урочища «Гадяцький бір» (25 га), «Гадяцький бір» (48 га) та «Масюкове». Вони й на сьогодні є еталонними осередками збереженої природи на Полтавщині (Івашин та ін., 1990).

Третій етап ботанічних досліджень у регіоні починається із 80-х років XX ст. В цей час на даній території здійснюються ліхенологічні (О.М. Байрак) (Байрак, 1987) та бріологічні (С.В. Гапон) дослідження (Гапон, 1993).

Вагомий матеріал щодо дослідження рослинного покриву Полтавщини у 90-х рр. XX ст. отриманий за результатами здійснення експедицій із метою оптимізації природно-заповідної мережі Полтавської області групою у складі О.І. Прядко (м. Київ), О.М. Байрак, Н.О. Стецюк, О.Ю. Недоруба, І.А. Коротченко (Полтавський державний педінститут). Вони здійснювалися під керівництвом Т.Л. Андрієнко,

відомого вченого України, доктора біологічних наук, професора, завідувача Міжвідомчою комплексною лабораторією наукових основ заповідної справи НАН України та Мінекоприроди України. Учасниками експедиції було досліджено рослинний світ існуючих природно-заповідних територій та розроблено наукові обґрунтування доцільності створення для перспективних. За їх результатами створено ряд природно-заповідних об'єктів у Гадяцькому районі: ботанічні заказники «Великий ліс», «Терновий куш», «Саранчина долина», «Жуківщина», «Гадяцький бір», «Дубина», «Зозулинцеві луки», «Книшівська гора», «Русиново-дубина», ландшафтні заказники «Пісоцько-Конькове» та «Весело-Мирське», гідрологічний заказник «Болото Моховате», заповідні урочища «Гнилуша», «Гадяцький бір», «Лагузин яр», «Сосновий гай», «Забрід», «Безвіднянське», «Гай-Займи», «Шпакове», «Яри-Загатки», «Голотовщина», «Перевалкове», «Діброво-Кобрієве» та ботанічні пам'ятки природи – вікові дерева дуба звичайного (у м. Гадяч, с. Краснознаменка, на території Краснолуцького лісництва (кв. 26), садиба Краснолуцького лісництва (кв. 18, вид 19), а також «Березовий гайок» (Вельбівське лісництво, кв. 88, вид 4). Більшість із них пізніше (у 2011 р.) увійшли до складу РЛП «Гадяцький».

Зібраний у ході проведених досліджень матеріал про фіторізноманітність Гадяцького району використано О.М. Байрак для укладання конспекту флори судинних рослин Лівобережного Придніпров'я (Байрак, 1997). У ряді інших робіт О.М. Байрак (Байрак, 1997, 1999, 2002) флористичні відомості із Гадяцького району наводяться в контексті аналізу стану флори та рослинності Лівобережного Придніпров'я, дослідження особливостей ценофлор, уточнення флористичного районування.

Відомості про місцезнаходження, чисельність, еколого-біологічні особливості рідкісних видів Гадяцького району враховано при укладанні списків рідкісних та зникаючих рослин Полтавської області, який затверджено в 1995 р. рішенням обласної ради народних депутатів. Інформацію про поширення та охорону цих видів рослин та тих, що занесені до Червоної книги України, наведено в колективній монографії «Заповідна краса Полтавщини» (Андрієнко та ін., 1996). Дещо пізніше інформацію про біологічні, екологічні, ценотичні особливості та стан охорони деяких рідкісних видів рослин у природно-заповідній мережі Гадяцького району висвітлено у виданні «Збережи, де стоїш, де живеш. По сторінках Червоної книги Полтавщини. Рослинний світ» (1998).

Результати флористичного, систематичного, еколого-ценотичного, географічного аналізів ліхенофлори, бріофлори та ґрунтової альгофлори Лівобережного Лісостепу, у тому числі й Гадяцького району, наведено у монографії Байрак О.М., Гапон С.В., Леванець А.А. «Безсудинні рослини Лівобережного Лісостепу України (ґрунтові водорості, лишайники, мохоподібні)». Авторами відмічено загальні особливості сучасного стану флори безсудинних рослин регіону, розглянуті питання охорони лишайників, мохоподібних, ґрунтових водоростей, складено їх анотовані списки з наведенням еколого-ценотичних, хорологічних, созологічних характеристик (Байрак та ін., 1998).

Інформацію про біологічні, екологічні, ценотичні особливості весняних ефемероїдів Полтавської області із зазначенням місцезнаходжень їх на території Гадяцького району наведено у монографії О.М. Байрак, В.М. Самородова, Н.О. Стецюк та ін. «В гаю заграли проліски. Розповіді про весняні рослини Полтавщини» (2001).

Накопичений на початку ХХІ ст. з території Гадяцького району вагомий матеріал щодо біорізноманітності, зокрема, раритетної компоненти, створена природно-заповідна мережа району із 47 об'єктів, більшість яких щільно розміщені в долинах річок Псла та Хоролу, обумовили можливість створення регіонального ландшафтного парку. Вперше інформація про цей поліфункціональний об'єкт як перспективний наводиться у монографії О.М. Байрак, М.І. Проскурні, Н.О. Стецюк, М.В. Слюсара, Є.Ф. Томіна, О.М. Гостудима «Еталони природи Полтавщини» ще на етапі розробки його концепції (Байрак та ін., 2003).

У 2005 році затверджується новий перелік регіонально рідкісних рослин Полтавської області 16 сесією обласної Ради від 23.03.2005 р., які разом із видами, занесеними до Червоної книги України, схарактеризовано О.М. Байрак та Н.О. Стецюк у «Атласі рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини» (Байрак, Стецюк, 2005) із зазначенням відомостей про статус охорони, ареал, еколого-ценотичну приуроченість, життєву форму, чисельність популяції, антропогенний вплив; подається карта поширення раритетних видів. Із території Гадяцького району в цьому списку наводиться 83 рідкісних види.

У 2006 році для забезпечення розбудови регіональної екологічної мережі з ініціативи наукової групи викладачів природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (у складі О.М. Байрак, Н.О. Стецюк, С.В. Гапон,

М.В. Слюсара, І.С. Беседіної) підготовлено наукове обґрунтування доцільності створення на території Гадяцького району регіонального ландшафтного парку, який би об'єднав ряд існуючих природно-заповідних територій і вирішив проблему збереження біорізноманітності суміжних, не менш цінних природних та антропогенно-природних екосистем району. Попередньо проведено комплексні соціологічні дослідження біорізноманітності даної території і визначені показники наукової, рекреаційної, народно-господарської та інших цінностей (Стецюк та ін., 2008).

Інформацію про фіторізноманітність Гадяцького району враховано при укладанні О.М. Байрак та Н.О. Стецюк «Конспекту флори Полтавщини. Вищі судинні рослини» (Байрак, Стецюк, 2008). Лише у Гадяцькому районі відомі місцезнаходження таких представників *Diphasiastrum complanatum* (L.) Holub (соснові ліси Вельбівського та Лютенського лісництв), *Huperzia selago* (L.) Bernh. ex Schrank et Mart (сосновий ліс на боровій терасі р. Псел, Вельбівське лісництво), *Asplenium trichomanes* L. (у нетиповому місцезростанні: на стінці штучної канами-розмежувача в сосновому лісі, Вельбівське лісництво).

Особливості поширення та стан популяцій деяких рідкісних степових ефемероїдів на територіях, які ввійшли до складу парку, вивчалися Т.В. Криворучко (2003, 2004, 2008; Байрак, Криворучко, 2004; Криворучко, 2005), лісові ефемероїди досліджувалися І.А. Грицай (2006, 2007, 2008). Зокрема, вивчено вікову структуру та здійснено еколого-ценотичну характеристику популяцій *Scilla siberica* Haw. В околицях с. Харківці Гадяцького району виявлено *S. siberica* ф. *alba* Akkinf. із блакитними пиляками, хоча у типових білокуваткових форм пиляки білі. Науково цінним є місцезнаходження особин *S. siberica* з фіолетовою оцвіткою, що виявлено у лісах та лісових масивах околиць м. Гадяч. Грицай І.А. припускає, що це різновид *S. siberica* var. *phoeniceum* (Грицай, 2007).

Останні 15 років фітосоціологічні дослідження на ділянках із природним та напівприродним рослинним покривом Гадяцького району здійснює Н.О. Смоляр. Автором виділені осередки фіторізноманітності із зазначенням особливостей екотопів та характеристикою основних флористичних ядер (Стецюк, 2008). Декілька праць (Стецюк, 2009; Смоляр, Ханнанова, 2012) присвячено бореальній фіторізноманітності Лівобережного Придніпров'я, в яких чітко виділяється характеристика Гадяцького бореального

флористичного ядра як одного із чотирьох таких ядер на території Полтавської області.

Біологічні та екологічні особливості лучних фітоценозів на заплаві р. Псел вивчає Л.Д. Орлова (Орлова та ін., 1998; Орлова, Коваль, 2007). Зокрема, на території Гадяцького району здійснено обстеження заплавної (окол. с. Вельбівка, с. Веприк, с. Рашівка) та суходільних (окол. с. Долинка, с. Глибока Долина) лук. За результатами дослідження складено характеристику едафотопів даних лучних біогеоценозів, що входять до Псільського профілю регіону (Орлова, 2011). Л.Д. Орлова вивчає флористичний склад, досліджує біоморфологічні особливості, динаміку хімічного складу та продуктивності лучних фітоценозів, здійснює їх екоморфологічний аналіз, у аспекті вивчення лучних фітоценозів Лівобережного Лісостепу України.

Мохоподібні на території Гадяцького району досліджувалися С.В. Гапон (2006, 2007). Дослідження проводилися в двох напрямках: бріофлористичному та бріоценотичному. Як свідчать результати флористичних досліджень (Стецюк та ін., 2008), бріофлора проєктованого парку є досить багатоманітною і складає 33,3% від усієї бріофлори Лівобережного Лісостепу України. Вона характеризується як неморально-бореальна з перевагою бореальних елементів.

Із 2009 року рослинний покрив лісів Гадяцького району вивчає Д.А. Давидов (Давидов, 2013), а з 2010 року адвентивну фракцію флори досліджуваної території – Т.С. Двірна (Двірна, 2012) в контексті вивчення Полтавсько-Роменського геоботанічного округу.

Таким чином накопичена інформація про високі показники біорізноманітності досліджуваної території, відповідність їх критеріям наукової цінності (репрезентативності та унікальності), необхідність реалізації концепцій оптимізації природно-заповідної та розбудови регіональної екомережі Полтавщини дозволили створити у 2011 р. РЛП «Гадяцький» відповідно до Рішення VII сесії Полтавської обласної ради від 07.12.2011 «Про організацію, оголошення та створення, зміну меж, категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду Полтавської області».

Зі створенням парку починається четвертий етап досліджень (сучасний). У публікаціях, присвячених рослинному світу РЛП «Гадяцький» на етапі його проєктування, характеризується флора у загальному, більше уваги надається соціологічним аспектам (Ханнанова, Стецюк, 2008; Ханнанова, 2008). До того ж, ландшафтну структуру території парку вивчає В.В. Мовчан. Автор виділяє п'ять типів

ландшафтних місцевостей, що включають 12 видів ландшафтних урочищ (Мовчан, 2013). В.В. Мовчан наголошує на необхідності оптимізації ландшафтної структури РЛП «Гадяцький» для реалізації принципу функціональної взаємозв'язаності та закономірностей розвитку географічної оболонки, зокрема цілісності.

На сучасному етапі нами здійснюється комплексне вивчення фіторізноманітності парку (Стецюк, Ханнанова, 2011, 2012) з метою встановлення закономірностей будови, функціонування і динаміки її окремих елементів, виявлення зв'язків з іншими регіонами, наукового обґрунтування шляхів раціонального використання й охорони гено- та фітоценофону, що в свою чергу має велике природоохоронне значення. Зібрані нами гербарні зразки представників флори Гадяцького району, зокрема, рідкісних, зберігаються на кафедрі екології та охорони довкілля Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, у фондах Полтавського краєзнавчого музею та в Гербарії Інституту ботаніки НАН України (KW).

Висновки. В історії ботанічного вивчення регіону умовно виділяємо чотири етапи: перший (середина XVIII – початок XX ст.) характеризується накопиченням флористичних даних та першими спробами опису і класифікації рослинного покриву окремих місцевостей; другий період (середина XIX ст. до 80-років XX ст.) характеризується фрагментарними дослідженнями окремих типів рослинності, накопиченням фітоценотичних матеріалів та розробкою класифікації рослинності регіону на доміантній основі; третій період – (кінець XX ст. – початок XXI ст.; до 2011 р.) – пов'язаний у цілому з комплексними дослідженнями рослинного світу регіону з метою аналізу флори та забезпечення збереження фіторізноманітності в природно-заповідній та регіональній екологічній мережах, четвертий період – (сучасний) зорієнтований на детальне комплексне вивчення фіторізноманітності парку із метою встановлення повного складу, структури флори та проведення її аналізів, характеристику синтаксономічного складу рослинності, здійснення соціологічної оцінки рослинного світу регіону та ін.

Наявна проаналізована інформація щодо фіторізноманітності парку є важливим підґрунтям для подальших ботаніко-екологічних досліджень як у межах парку так і на суміжних територіях, пріоритетними напрямками яких є: проведення інвентаризації флори, що дозволило б повною мірою встановити флористичне багатство природних комплексів долини річки Псел у межах

досліджуваної території; з'ясування динаміки рослинного покриву; розробка класифікації рослинності та надання оцінки її раритетного ценофону; картування місцезнаходжень рідкісних і зникаючих видів та угруповань на території парку. На сучасному етапі нами здійснюються моніторингові та популяційні дослідження, насамперед рідкісних рослин та бореальних, які знаходяться у парку на південній межі свого суцільного поширення. Отримані флористичні відомості використовуються для ведення кадастру біорізноманітності полтавського регіону, розробки механізмів збереження та охорони рідкісних рослин, розбудови регіональної екомережі.

Список літератури:

1. Августинович О. М. О дикорастущих врачебных растениях Полтавской губернии. – К., 1852. – 98 с.
2. Андрієнко Т. Л., Байрак О.М., Залудяк М.І. та ін. Заповідна краса Полтавщини. – Полтава : Астрєя, 1996. – 188 с.
3. Афанасьєв Д.Я. Походження та шляхи формування і розвитку заплавної лук середньої та нижньої р. Псла // Український ботанічний журнал. – К., 1987. – Т. 43. – №1. – С. 19-25.
4. Байрак О.М. Екологічна характеристика ценофлор Лівобережного Придніпров'я // Український ботанічний журнал. – 1999. – Т. 56, № 4. – С. 393-402.
5. Байрак О. М. Конспект флори Лівобережного Придніпров'я. Судинні рослини. – Полтава : Верстка, 1997. – 164 с.
6. Байрак О.М. Синтаксономія соснових лісів Лівобережного Придніпров'я та участь в них епігейних лишайників // Укр. фітоцен. збірник. – 1997. – Сер. А., вип. №1. – С. 85-92.
7. Байрак О.М. Флористичне районування Лівобережного Придніпров'я // Український ботанічний журнал. – 2002. – Т. 59, № 4. – С. 391-399.
8. Байрак Е. Н. Лишайники Левобережной Лесостепи Украины : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук : спец. 03.00.05 «Ботаніка». – К., 1987. – 20с.
9. Байрак О.М., Гапон С.В., Леванець А.А. Безсудинні рослини Лівобережного Лісостепу України (грунтові водорості, лишайники, мохоподібні). – Полтава: Верстка, 1998. – 160 с.
10. Байрак О.М., Проскурня М.І., Стецюк Н.О. та ін. Еталони природи Полтавщини. Розповіді про заповідні території. Науково-популярне видання. – Полтава : Верстка, 2003. – 212 с.
11. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. – Полтава : Верстка, 2005. – 248 с.
12. Байрак О.М., Криворучко Т.В. Еколого-ценотичні особливості рідкісних ефемероїдів Полтавщини // Збірник наук. праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія «Екологія. Біологічні науки». – Полтава, 2004. – С. 174-180.

13. Байрак О.М., стецюк Н.О. Конспект флори Полтавщини. Вищі судинні рослини: Монографія – Полтава: Верстка, 2008. – 196 с.
14. Гапон С.В. Мохоподібні Лівобережного Лісостепу України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук: спец. 03.00.05 «Ботаніка» – К., 1993. – 23с.
15. Грицай І.А. Морфологічна мінливість популяцій *Scilla siberica* Haw. на території Полтавської області // Матеріали Міжнародн. Ліннеївських читань присвячених 330-літтю з дня народження основоположника наукової ботаніки Карла Ліннея. – Луганськ, 11-15 червня, 2007. – С. 33-35.
16. Давидов Д.А. Лісова рослинність Роменсько-Полтавського геоботанічного округу (Україна): синтаксономія, антропогенні зміни та охорона: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук: спец. 03.00.05 «Ботаніка» – К., 2013. – 20 с.
17. Двірна Т.С. Адвентивна фракція флори Роменсько-Полтавського геоботанічного округу // Актуальні проблеми ботаніки та екології: Матеріали міжнародної конференції молодих учених (Ужгород, 19-23 вересня 2012 р.). – Ужгород: Вид-во ФОП Бреза А.Е., 2012. – С. 81-82.
18. Івашин Д.С., Ганжа Р.В., Стасілюнас О.А., Голова Т.П., Литвинова М.Д. Рідкісні рослини південно-східної частини Лівобережного Лісостепу України // Український ботанічний журнал. – К., 1985. – Т. 42. – №1. – С.73-75.
19. Івашин Д.С., Самородов В.М., Буйдін В.В. та ін. Щоб росли горицвіти: розповіді про рідкісні рослини та тварини Полтавщини. – Полтава, 1990. – 70 с.
20. Краснов А. Н. Матеріали для флори Полтавской губернии // Труды общества Испытателей природы Харьковского университета. – Харьков, 1891. – 116 с.
21. Криворучко Т.В. Особливості поширення, вікові спектри та морфологічні показники ценопопуляцій *Bulbocodium versicolor* (Ker-Gawl.) Spreng. деяких заповідних територій у межах Полтавської області // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія «Екологія. Біологічні науки». – Вип. 4 (43). – Полтава, 2005. – С. 45-52.
22. Мовчан В.В. Регіональний ландшафтний парк «Гадяцький»: структура та шляхи оптимізації // Наукові записки Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка. Географічні науки. – Вип. 4. – Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2013. – С. 57-63.
23. Монтрезор В. В. Обзорение растений, входящих в состав флоры губерний Киевского учебного округа: Киевской, Подольской, Волынской, Черниговской и Полтавской // Записки Киевского общества естествоиспытателей – К., 1886 – 1887. – Вип. 1, 2.
24. Мринский О. П. Ботанико-географический очерк Левобережной Лесостепи Украины: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. биол. наук – К., 1971. – 33 с.
25. Оппоковъ Е. Ръчные долины Полтавской губернии. Очеркъ изследованій въ Полтавской губернии. Экспедиція по орошенію на югъ Россіи и западной Экспедиція по осушенію болотъ. Часть 2. Частное описание ръчных долинъ Полтавской губернии, с указаниемъ главнѣйшихъ необходимыхъ въ нихъ меліорацій – СПб.: Т-во Художественной печати, 1905. – 475 с.
26. Орлова Л.Д., Могильник Ж.В., Троцький М.Я. Дослідження кормової цінності луків околиць с. Вельбівки Гадяцького району // П'яті Каришинські читання: міжвуз. наук.-метод. конф. з проблем природничих наук – Полтава, 1998. – С.91-93.
27. Орлова Л.Д., Коваль О.В. Червонокнижні види рослин околиць м. Гадяч // Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття: матеріали Всеукр. студ. наук.-практ. конф. – Полтава, 2007. – С. 147-149.
28. Орлова Л.Д. Біоекологічні особливості лучних фітоценозів Лівобережного Лісостепу України (продуктивність та раціональне використання): Монографія. – Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2011. – 278 с.
29. Рогович А. С. Обзорение семенных и высших споровых растений, входящих в состав флоры губерний Киевского учебного округа: Волынской, Подольской, Киевской, Черниговской и Полтавской – К., 1869. – 296 с.
30. Стецюк Н.О., Гапон С.В., Беседіна І.С., Слюсар М.В. Загальні показники біорізноманітності проєктованого регіонального ландшафтного парку «Гадяцький» // Біорізноманіття: теорія, практика та методичні аспекти вивчення в загальноосвітній та вищій школі: М-ли Міжнародної наук.-практ. конференції. – Полтава: ПДПУ, 2008. – С. 256-261.
31. Стецюк Н.О. Еколого-ценотична та флористична характеристика осередків раритетної фіторізноманітності Гадяцького району (Полтавська область) // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія «Екологія. Біологічні науки». – Випуск 5 (63). – Полтава, 2008. – С. 118-126.
32. Стецюк Н.О. Збереження бореальних фітосистем у регіональній екологічній мережі (Полтавська область) // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія «Екологія. Біологічні науки». – Вип. 1. – Полтава, 2009. – С. 73-78.
33. Стецюк Н.А., Ханнанова О.Р. Флоросоциологическая характеристика проектированного регионального ландшафтного парка «Гадяцкий» (Украина, Полтавская область) // Структурно-функциональная организация и динамика растительного Покрова: М-лы Всероссийской науч.-практ. конф. с международным участием. – Самара, 2011. – С. 56-59.
34. Смоляр Н.О., Ханнанова О.Р. Раритетний флорофонд вищих спорових судинних рослин регіонального ландшафтного парку «Гадяцький» (Полтавська область) // Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження глобальної стратегії збереження рослин: м-ли II Міжнародної наукової конференції. – Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2012. – С.304-308.
35. Траутфеттер Е. Р. Обзорение естественных семейств, входящих в состав флоры губерний Киевского учебного округа. Ботаника. Часть систематическая. – 1853. – 37 с.

36. Ханнанова О.Р., Стецюк Н.О. Обґрунтування доцільності створення РЛП «Гадяцький» в Полтавській області // Освіта, наука, релігія на захисті довкілля : М-ли Всеукраїнської студентської наук.-практ. конференції. – Київ : Всеукраїнська екологічна ліга, 2008. – С. 56-59.
37. Ханнанова О.Р. Перспективи створення регіонального ландшафтного парку «Гадяцький» (Полтавська область) // Екологічна безпека держави: Матер. Всеукр. наук. конф. студентів та аспірантів. – К., 2008. – С. 225-226.
38. Шмальгаузен И.Ф. Флора Средней и Южной России, Крыма и Северного Кавказа: Руководство для определения семенных и высших споровых растений – К., 1895-1897. – Т. 1-2.

References:

1. Avhustynovych O. M. O dykorostushchikh vrachebnykh rasteniiakh Poltavskoi gubernii. – K., 1852. – 98 s.
2. Andriienko T. L., Bairak O.M., Zaludiak M.I. Zapovidna краса Poltavshchyny. – Poltava : Astreia, 1996. – 188 s.
3. Afanasiev D.Ya. Pokhodzhennya ta shlyakhy formuvannia i rozvytku zaplavnykh luk serednoyi ta nyzhnoyi techiyi r. Psla // Ukrayinskyi botanichnyi zhurnal. – K., 1987. – Т. 43. – №1. – S. 19-25.
4. Bairak O.M. Ekolohichna kharakterystyka tsenoflor Livoberezhnogo Prydniprovia // Ukrayinskyi botanichnyi zhurnal. – 1999. – Т. 56, № 4. – S. 393-402.
5. Bairak O. M. Konspekt flory Livoberezhnogo Prydniprovia. Sudynni roslyny. – Poltava : Verstka, 1997. – 164 s.
6. Bairak O.M. Syntaksonomiia sosnovykh lisiv Livoberezhnogo Prydniprovia ta uchast v nykh epiheinykh lyshainykyv // Ukr. fitotsen. zbirnyk. – 1997. – Ser. A., vyp. №1. – S. 85-92.
7. Bairak O. M. Florystychnе raionuvannia Livoberezhnogo Prydniprovia // Ukrayinskyi botanichnyi zhurnal. – 2002. – Т. 59, № 4. – S. 391-399.
8. Bairak E. N. Lyshainyky Levoberezhnoi Lesostepy Ukrainy : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. biol. nauk : spets. 03.00.05 «Botanika». – K., 1987. – 20 s.
9. Bairak O.M., Hapon S.V., Levanets A.A. Besudynni roslyny Livoberezhnogo Lisostepu Ukrainy (hruntovi vodorosti, lyshainyky, mokhopodibni). – Poltava : Verstka, 1998. – 160 s.
10. Bairak O.M., Proskurnia M.I., Stetsiuk N.O. Etalony pryrody Poltavshchyny. Rozpovidi pro zapovidni terytorii. Naukovo-populiarne vydannia. – Poltava : Verstka, 2003. – 212 s.
11. Bairak O.M., Stetsiuk N.O. Atlas ridkisykh i znykaiuchykh roslyn Poltavshchyny. – Poltava : Verstka, 2005. – 248 s.
12. Bairak O.M., Kryvoruchko T.V. Ekoloho-tsenotychni osoblyvosti ridkisykh efemeroidiv Poltavshchyny // Zbirnyk nauk. prats Poltavskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni V.H. Korolenka. Serii «Ekolohiia. Biolohichni nauky». – Poltava, 2004. – S. 174-180.
13. Bairak O.M., Stetsiuk N.O. Konspekt flory Poltavshchyny. Vyshchi sudynni roslyny: Monohrafiia – Poltava : Verstka, 2008. – 196 s.

14. Hapon S.V. Mokhopodibni Livoberezhnogo Lisostepu Ukrainy : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. biol. nauk : spets. 03.00.05 «Botanika» – K., 1993. – 23s.
15. Hrytsai I.A. Morfolohichna minlyvist populiatcii Scilla siberica Haw. na terytorii Poltavskoi oblasti // Materialy mizhnarodn. Linneivskykh chytan prysviachenykh 330-littiu z dnia narodzhennia osnovopolozhnyka naukovi botaniky Karla Linneia. – Luhansk, 2007. – S. 33-35.
16. Davydov D.A. Lisova roslynnist Romensko-Poltavskoho heobotanichnogo okruhu (Ukraina): syntaksonomiia, antropohenni zminy ta okhorona : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. biol. nauk : spets. 03.00.05 «Botanika» – K., 2013. – 20 s.
17. Dvirna T.S. Adventyvna fraktsiia flory Romensko-Poltavskoho heobotanichnogo okruhu // Aktualni problemy botaniky ta ekolohii: Materialy mizhnarod. konf. molodykh uchenykh. – Uzhhorod : Vyd-vo FOP Breza A.E., 2012. – S. 81-82.
18. Ivashyn D.S., Hanzha R.V., Stasiliunas O.A., Holova T.P., Lytvynova M.D. Ridkisi roslyny pivdenno-skhidnoi chastyny Livoberezhnogo Lisostepu Ukrainy // Ukrayinskyi botanichnyi zhurnal. – K., 1985. – Т. 42. – №1. – S.73-75.
19. Ivashyn D.S., Samorodov V.M., Buidin V.V. Shhob rosly horytsvity : rozpovidi pro ridkisi roslyny ta tvaryny Poltavshchyny. – Poltava, 1990. – 70 s.
20. Krasnov A. N. Materialy dlia flory Poltavskoi gubernii // Trudy obshchestva Ispitatelei pryrody Kharkovskoho unyversyteta. – Kharkov, 1891. – 116 s.
21. Kryvoruchko T. V. Osoblyvosti poshyrennia, vikovi spektry ta morfolohichni pokaznyky tsenopopuliatcii Bulbocodium versicolor (Ker-Gawl.) Spreng. deiakyykh zapovidnykh terytorii u mezhakh Poltavskoi oblasti // Zbirnyk naukovykh prats Poltavskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni V.H. Korolenka. Serii «Ekolohiia. Biolohichni nauky». – Vyp. 4 (43). – Poltava, 2005. – S. 45-52.
22. Movchan V.V. Rehionalnyi landshaftnyi park «Hadiatskyi»: struktura ta shliakhy optymizatsii // Naukovi zapysky Sumskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu im. A.S. Makarenka. Heohrafichni nauky. – Vyp. 4. – Sumy : SumDPU imeni A.S. Makarenka, 2013. – S. 57-63.
23. Montrezor V. V. Obozrenie rastenii, vkhodiashchykh v sostav flory hubernyi Kyevsokoho uchebnogo okruha: Kyevsokoi, Podolskoi, Volynskoi, Chernyovskoi i Poltavskoi // Zapysky Kyevsokoho obshchestva estestvoispitelei. – K., 1886 – 1887. – Vyp. 1, 2.
24. Mrynskyi O. P. Botanyko-heohrafycheskyi ocherk Levoberezhnoi Lesostepy Ukrainy : avtoref. dys. na soiskanie uchen. stepeny kand. biol. nauk – K., 1971. – 33 s.
25. Oppokov E. Rchnyie doliny Poltavskoi gubernii. Ocherk izsledovani v Poltavskoi gubernii. Ekspeditsii po orosheniiu nay uh Rossii i zapadnoi. Ekspeditsii po osusheniiu bolot. Chast 2. Chastnoe opisaniie rchnykh dolin Poltavskoi gubernii, s ukazaniiem glavnishikh neobkhdimyykh v nikh melioratsii. – SPb. : T-vo Khudozhestvennoi pečati, 1905. – 475 s.
26. Orlova L.D., Mohylnyk Zh.V., Trotskyi M.Ya. Doslidzhennia kormovoi tsinnosti lukiv okolyts s. Velbivky Hadiatskoho raionu // Piati Karyshynski

- chytannia: mizhvuz. nauk.-metod. konf. z problem pryrodnych nauk – Poltava, 1998. – S.91-93.
27. Orlova L.D., Koval O.V. Chervonoknyzhni vydy roslyn okolyts m. Hadiach // Problemy vidtvorennia ta okhorony bioriznomanittia: materialy Vseukr. stud. nauk.-prakt. konf. – Poltava, 2007. – S. 147-149.
28. Orlova L.D. Bioekolohichni osoblyvosti luchnykh fitotsenoziv Livoberezhnoho Lisostepu Ukrainy (produktivnist ta ratsionalne vykorystannia): Monohrafiia. – Poltava : PNU imeni V.H. Korolenka, 2011. – 278 s.
29. Rohovych A. S. Obozreniie semennykh i vysshnykh sporovykh rastenii, vkhodiashchykh v sostav flory hubernii Kyevskoho uchebnogo okruha: Volynskoi, Podolskoi, Kyevskoi, Chernyovskoi i Poltavskoi – K., 1869. – 296 s.
30. Stetsiuk N.O., Hapon S.V., Besedina I.S., Sliusar M.V. Zahalni pokaznyky bioriznomanitnosti proektovanoho rehionalnoho landshaftnoho parku «Hadiatskyi» // Bioriznomanittia: teoriia, praktyka ta metodychni aspekty vyvchennia v zahalnoosvitnii ta vyshchii shkoli : M-ly Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konferentsii. – Poltava: PDP, 2008. – S. 256-261.
31. Stetsiuk N.O. Ekoloho-tsenotychna ta florystychna kharakterystyka osередkiv rarytetnoi fitoriznomanitnosti Hadiatskoho raionu (Poltavska oblast) // Zbirnyk naukovykh prats Poltavskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni V.H. Korolenka. Serii «Ekolohiia. Biolohichni nauky». – Vypusk 5 (63). – Poltava, 2008. – C. 118-126.
32. Stetsiuk N.O. Zberezhennia borealnykh fitosystem u rehionalnii ekolohichnii merezhi (Poltavska oblast) // Zbirnyk naukovykh prats Poltavskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni V.H. Korolenka. Serii «Ekolohiia. Biolohichni nauky». – Vyp. 1. – Poltava, 2009. – S. 73-78.
33. Stetsiuk N.A., Khannanova O.R. Florosoziolohicheskaia kharakterystyka proektyrovannoho rehionalnoho landshaftnoho parku «Hadiatskyi» (Ukraina, Poltavskaia oblast) // Strukturno-funktsionalnaia orhanyzatsiia i dinamika rastitelnoho Pokrova: M-ly Vserossiiskoi nauch.-prakt. konf. s mezhdunarodnym uchastiem. – Samara, 2011. – S. 56-59.
34. Smoliar N.O., Khannanova O.R. Rarytetnyi florofond vyshchykh sporovykh sudynnykh roslyn rehionalnoho landshaftnoho parku «Hadiatskyi» (Poltavska oblast) // Roslynni svit u Chervonii knyzi Ukrainy: vprovadzheniia hlobalnoi stratehii zberezhennia roslyn: m-ly II Mizhnarodnoi naukovoi konferentsii. – Kyiv: PALYVODA A.V., 2012. – S.304-308.
35. Trautfetter E. R. Obozrenie estestvennykh semeistv, vkhodiashchikh v sostav flory hubernii Kyevskoho uchenoho okruha. Botanika. Chast sistematycheskaia. – 1853. – 37 s.
36. Khannanova O.R., Stetsiuk N.O. Obgruntuvannia dotsilnosti stvorennia RLP «Hadiatskyi» v Poltavskii oblasti // Osvita, nauka, relihiia na zakhysti dovkillia : M-ly Vseukrainskoi studentskoi nauk.-prakt. konferentsii. – Kyiv : Vseukrainska ekolohichna liha, 2008. – S. 56-59.
37. Khannanova O.R. Perspektyvy stvorennia rehionalnoho landshaftnoho parku «Hadiatskyi» (Poltavska oblast) // Ekolohichna bezpeka derzhavy: Mater. Vseukr. nauk. konf. studentiv ta aspirantiv. – K., 2008. – S. 225-226.
38. Shmalhauzen Y. F. Flora Srednei i Yuzhnoi Rossii, Kryma i Severnogo Kavkaza: Rukovodstvo dlia opredeleniia semennykh y vysshnykh sporovykh rastenyi – K., 1895-1897. – T. 1-2.

HISTORY OF RESEARCHING PLANTAGE OF REGIONAL LANDSCAPE PARK «GADYACHSKY» (POLTAVA REGION)

O. R. Khannanova

The article contains results the of processing herbarium collections and analysis of published data on research of phytodiversity of nature reserve, protected in status of the regional landscape park «Gadyachsky». Conditionally, there are four stages of botanical area research. In the first stage (middle of the XVIII – early XX century) there is an accumulation of floristic data and some attempts of description and classification of specific locations vegetation. The second period (mid XX century – to the 80 th of XX century) is characterized by fragmented researches on certain types of vegetation, phytocoenotic material accumulation and the classification of the region vegetation on the basis of the dominant. The third period (the end of XX century – beginning of XXI century) generally connected with complex researches on the plant world of the region in order of flora to analysis and securing the phytodiversity in the nature reserve and regional ecological networks. During this very period the optimization of natural reserves network of Poltava region is actively carried out. A number natural protected objects are created which became part of the park later. The specialized studying of lieno- and bryoflora was carried out on the researches territory. In general, during the mentioned stages the phytodiversity of the region was studied fragmentary in the context of specific localities and the presence of rare species. The fourth period (end of 2011 until now) includes the creation of the park based on high indicators of scientific value (uniqueness and representativeness) a meaningful national economic importance and significant recreational potential of the area. This stage is characterized by a detailed complex study of the park phytodiversity to establish full composition, structure of flora, its characteristics of Syntaxonomical plants structure the implementation of the zoological assessment of the regionplant world etc. At each stage, the role of local scientists in studying the plant world of the region is indicated. The main directions of botanical research in the region are determined, they are floral (accumulation of information about species floristic composition of higher vascular plants of the region), coenotic (associated with conducting of the fragmentary research , due to results of which there are some details on the types of vegetation of the region), resource knowing (study of distribution and resource potential importance of medicinal plants in the region), demonological (associated with conducting of population research of rare plant species – some steppe and forest ephemeroids), zoological (the study of biological and ecological characteristics of rare plants, confirmation of known and identify new locations in order to optimize the natural protected area network, development of regional ecological network). The priority directions of further researches on «Gadyachsky» regional park phytodiversity are defined.

Key words: flora, phytodiversity, Nature Reserve Fund, zoological research, regional landscape park «Gadyachsky».

Одержано редколегією 19.02.2015